

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА В СИСТЕМІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

У статті розкрито значення та шляхи вдосконалення самостійної роботи у структурі організації навчального процесу. Цей вид діяльності дає змогу доповнити та логічно завершити процес формування високоосвіченого компетентного фахівця. Важливими етапами в організації самостійної роботи є вибір оптимальної схеми проведення, мотивація студента, система контролю викладача за отриманим результатом. Забезпечення ефективної роботи має базуватися на спільних принципах педагогіки й доповнюватися сучасними методами та технологіями.

Ключові слова: самостійна робота студента, навчальний процес, контроль знань.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти відбувається її інтеграція до європейської та світової систем. Цей процес передбачає виникнення й запровадження нових підходів у підготовці фахівців.

Вища освіта передбачає сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, світоглядних та громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі. Серед головних завдань вищого навчального закладу є формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції й відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах [8].

Мета статті – охарактеризувати значення та шляхи вдосконалення самостійної роботи як ланки в структурі організації навчального процесу.

На виконання завдань, що є нагальними для вищої школи, необхідно вдосконалювати комплекс заходів із забезпечення організації навчально-виховного процесу, запроваджувати нові методи та форми роботи, стимулювати кожного до самоосвіти.

Самостійна робота студента (СРС) є одним із засобів оволодіння навчальним матеріалом, формування навичок пізнавальної діяльності, сприяння всебічному розвитку та формуванню високоосвіченої особистості. Запорукою формування висококваліфікованих фахівців є виконання ряду умов, серед яких перегляд ролі самостійної роботи з позиції організації та методики здійснення. Підвищення значення самостійної роботи в загальному плані організації навчального процесу зумовлено декількома причинами. Однією з них є вдосконалення існуючих та запровадження нових навчальних планів, в яких можливі приклади скорочення аудиторних годин і компенсація їх за рахунок самостійної роботи. Цей вид діяльності є обов'язковою ланкою навчання та складовою успішної підготовки майбут-

ніх фахівців, тому зосередження уваги на цьому виді роботи повинно мати планово-систематичний характер, що, у свою чергу, спонукає до вдосконалення методики проведення та контролю [7].

Обсяг часу, що відводиться на розділ СРС, визначається типовим та робочим навчальними планами й повинен становити не менше ніж 1/3 та не більше ніж 2/3 загального обсягу навчального часу студента, відведеного для вивчення дисципліни. Зміст СРС визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача [2; 3; 9].

Переконання й усвідомлення студентом необхідності самостійної роботи та її значення відрізняється в категоріях студентів залежно від курсу. Так, першокурсники частіше не володіють цілком методами СРС, не мають повного переконання щодо ролі цього виду діяльності в процесі підготовки майбутнього фахівця. У ході навчання, з накопиченням досвіду самостійної роботи, студенти широко використовують різні методи самостійної роботи. Важливо пам'ятати, що навчання кожного окремого студента є не безапеляційна самоосвіта, як це розуміє кожен окремий студент на власний розсуд. Це, насамперед, систематична, підконтрольна викладачеві діяльність, яка поступово переходить у категорію першочергових видів навчальної діяльності студента. Створення такого типу діяльності є актуальним та необхідним в умовах реформування вищої освіти.

Слід зазначити, що сучасні можливості віртуального простору розширили горизонти опрацювання навчального матеріалу. Новітні інформаційні технології дають змогу не тільки спланувати та провести СРС в ефективних форматах, а й забезпечити її перехід у інші горизонти навчальної та наукової діяльності – участь у конференціях різних рівнів, наукові публікації тощо.

Про різноманітність методів організації СРС свідчить навіть її класифікації, головні розділи якої можуть бути структуровані на декілька ланок нижчих рівнів. Одну з класифікацій СРС можна подати у вигляді:

- а) самостійної роботи студентів на аудиторних заняттях;
- б) позааудиторної самостійної роботи (3–4 години на день).

Виходячи із цієї класифікації, слід передбачити та обговорити зі студентами терміни та умови виконання, форми оцінювання результатів діяльності, місце результатів у загальному оцінюванні.

Самостійна робота під час аудиторних занять складається з роботи на лекціях, практичних та семінарських заняттях. Цей вид роботи викладач може організувати у вигляді різноманітних форм: дискусії, обговорення конкретних випадків, практичних завдань тощо. Цікавою в цьому напрямі є методика “кейсів”, яка передбачає ознайомлення студентів з конкретним випадком, забезпечення їм доступу до необхідного матеріалу та пошук правильної відповіді, що і є результатом виконання завдання. Викладач у цьому випадку виконує методичну, контрольну та спрямовувальну роль.

Цей напрям є досить новим для вітчизняної педагогіки, але перспективним.

Крім аудиторної самостійної роботи, важливою є й позааудиторна самостійна робота, яку студент виконує поза розкладом навчальних занять; вона дає змогу систематизувати, обміркувати та розширити знання, отримані під керівництвом викладача. Цей розділ діяльності потребує ряду сформованих особистісних якостей: пізнавальна самостійність, дослідницькі навички уважність, вміння виділяти головне, аналізувати та порівнювати.

Самостійна робота студента в позааудиторний час має бути забезпечена наявністю головних чинників, що створять умови для опрацювання завдань на необхідному рівні:

- 1) системність отримання знань;
- 2) здатність до мобільного й критичного мислення;
- 3) наявність засобів обробки інформації.

Сучасна педагогіка розглядає самостійну роботу як один з видів діяльності студента, який частіше здійснюється без безпосереднього впливу викладача, але з обов'язковим етапом контролю. Більш цінним є випадок, коли цей вид діяльності слугує для заохочення студента до отримання нових знань, розширення галузі пізнання з дисципліни. Проте, слід розуміти, що при виконанні студентами самостійної роботи, що передбачає необхідність використання обладнання чи доступу до інформації, слід передбачити можливість консультування виконавця [5, с. 81–83; 6; 9; 11].

Отримання бажаного результату від самостійної роботи визначається декількома складовими: вибір оптимальної схеми організації роботи, мотивація студента, можливість отримання ним консультативної допомоги при виконанні завдань, прозора система контролю. Також кожен викладач повинен пам'ятати при підготовці до організації СРС про бюджет часу студента. Слід враховувати загальнотижневе навчальне навантаження, роль та місце дисципліни в загальній структурі навчального плану, що допоможе уникнути перенавантажень.

Виходячи з вищезазначеного, необхідно передбачати та уникати неефективного здійснення СРС. Прикладом неефективного підходу є схема взаємодії “викладач-студент”, яка складається тільки з двох етапів – постановки завдання та оцінювання його виконання. Як свідчить досвід, цей принцип не забезпечує очікуваного високого результату. Скоріше за все, виконання завдання студентом буде мати шаблонний, безініціативний характер без отримання всього спектра можливої користі, досягнення якої і є метою всього навчального процесу – навчання, розвиток та виховання.

Організація СРС повинна бути структурована на обов'язкові до виконання етапи: період, на якому необхідна присутність викладача, і, власне, сама самостійна робота студента, побудована на засадах самоорганізації. Важливим у цій роботі є підготовчий етап, у ході якого слід обговорити зі студентом головні завдання, шляхи їх вирішення, що необхідно задія-

ти для його виконання. Можливо, слід розглянути принципи вирішення аналогічних завдань, продемонструвати кращі роботи, виконані студентами попередніх років навчання, запропонувати орієнтовний перелік літературних джерел, що можуть бути використані [4].

Після завершення підготовчого етапу студент включається до власне самостійної роботи. Виконавці можуть діяти за одним із шляхів опрацювання отриманого завдання: свідомим чи інтуїтивним. Обрання шляху залежить від сукупності особистісних характеристик студента, таких як рівень базових знань, мотивованість, розуміння питання, самосвідомість особистості. Безсумнівно, перший варіант роботи є бажаним, оскільки передбачає правильне розуміння мети, вибір правильних методів її досягнення та не потребує постійного контролю з боку викладача. Як правило, свідоме виконання самостійної роботи характерне для студентів, академічна успішність яких вища від середнього рівня. Водночас інтуїтивне виконання завдання базується на звичках та досвіді, набутому раніше. Тому слід очікувати, що, швидше за все, у цьому випадку результат буде шаблонний, мінімальний. Ефективність направлення студентів до діяльності за першим варіантом, особливо на початкових етапах роботи, більшою мірою залежить від самого викладача, його авторитету, досвіду, вміння переконувати аудиторію в необхідності підвищення пізнавальної активності, вміння викладача зацікавити студентів отриманими знаннями [1; 10, с. 49–51; 12].

Одним зі шляхів підвищення ефективності СРС є забезпечення необхідними навчальними та методичними посібниками. Методичні вказівки виконують головні функції в організації – спрямування та керівництво виконанням самостійної роботи. Бажано, щоб ці посібники містили вказівки щодо послідовності вивчення матеріалу, звертаючи увагу на окремі питання, що потребують додаткової уваги, і пояснювати питання, що систематично виникають у більшості аудиторії та можуть призвести до помилок у ході виконання завдань.

Під час виконання самостійної роботи відбувається формування самостійності як риси освіченої особистості та навички самоосвіти. Виходячи з вищезазначеного, слід вказати на декілька головних питань, що лежать в основі ефективного здійснення СРС. Насамперед, викладач повинен надати студентові право вибору матеріалу, що забезпечить усебічне та мотивоване опрацювання питання й отримання відповіді на нього. Слід намагатися підібрати питання для самостійної роботи, які спонукають до творчого підходу, стимулювати студента до формулювання самостійних рішень, висновків. Також важливим є етап оцінювання, який засвідчує важливість та необхідність СРС у загальному навчальному процесі. Студент повинен зрозуміти, що цей етап має не одноразовий характер, а є засобом майбутньої самоосвіти протягом усього життя, тому оволодіння його методикою є запорукою самовдосконалення.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що педагогічна спільнота вищої школи має широкий спектр досвіду, матеріалів

та методів щодо переведення самостійної роботи на вищий рівень у системі організації навчального процесу. Обсяг нових знань та здобутків науки і практики, що зростає щодня й підлягає вивченню студентами, може бути опрацьований завдяки формуванню в студентів здатності до регулювання процесу самоосвіти та мотивованості до вказаної діяльності в системі. Забезпечення ефективної й результативної роботи слід планувати на принципах педагогіки та доповнювати інноваційними формами, методами й технологіями. Викладачі вищого навчального закладу повинні створювати мотивацію студентів до процесу безперервної освіти протягом усього життя.

Список використаної літератури

1. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / В. І. Бондар. – Київ : Вересень, 1996. – 129 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : ВЕЖА, 2004. – С. 239.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури / С. С. Вітвицька. – Київ : Вища школа, 2006. – С. 375.
4. Журавська Л. М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у ВНЗ / Л. М. Журавська // Освіта та управління. – 1999. – Т. 3. – № 2.
5. Лейфура В. М. Навчальні модулі як ефективний засіб організації самостійної роботи студентів в умовах рейтингової системи / В. М. Лейфура, А. І. Воробйова // Наукові праці. Сер. Педагогічні науки. – 2002. – Вип. 7. – С. 81–83.
6. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі : навч. посіб. / ред. С. У. Гончаренко, П. М. Олійник, В. К. Федорченко. – Київ : Вища школа, 2003. – С. 323.
7. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. – Київ : Вища школа, 2005. – С. 243.
8. Про вищу освіту : Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 р. [Електронний ресурс]. – Р. І. – Ст. 1. – П. 5; Р. VI. – Ст. 26. – П. 4. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
9. Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах : Наказ Міністерства освіти України від 02.06.1993 р. № 161 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93>.
10. Солдатенко М. Самостійна пізнавальна діяльність у контексті Болонського процесу / М. Солдатенко // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 49–51.
11. Чебан Т. М. Комплексний та системний підхід до організації самостійної роботи студентів як шлях підвищення її ефективності / Т. М. Чебан // Вестник ХНТУ. – 2005. – № 3 (23).
12. Яворська Г. Х. Педагогіка для правників : навч. посіб. / Г. Х. Яворська. – Київ : Знання, 2004. – 335 с.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2014.

Моргунцова С. А. Роль самостоятельной работы студента в системе организации учебного процесса

В статье раскрываются значение и пути усовершенствования самостоятельной работы как звена в структуре организации учебного процесса. Данный вид деятельности позволяет дополнить и логически завершить процесс формирования высокообразованного компетентного специалиста. Важными этапами в организации самостоятельной работы являются выбор оптимальной схемы проведения, мотивация студента, система контроля преподавателем полученного результата. Обеспечение эф-

фактивной работы должно базироваться на общих принципах педагогики и дополняться современными методами и технологиями.

Ключевые слова: самостоятельная работа студента, учебный процесс, роль знаний.

Morguntsova S. Role of Independent Work Student in the Organization of Educational Process

Independent work of students is an integral part of the learning process in higher education. This activity allows to add and logical to complete the formation of highly competent professionals. Important steps in the organization of independent work is the choice of the optimal scheme, the motivation of the student, the teacher controls the result. Modern pedagogy considers independent work, as a type of student who often carried out without the direct influence of the teacher, but with mandatory step control. Content is determined independent of curriculum subjects, teaching materials, tasks and teacher instructions. Organization of CPC should be structured on binding stages. This activity is a mandatory element of training and successful part of training future specialists. Therefore, focusing on this type of planning should wear - a systematic character, which in turn leads to improvement and methods of control. Provide necessary training and teaching aids is an important condition of independent work. In the course of self-study, self-reliance is formed as an educated personality traits and skills of self-education. Pedagogy has a wide range of experience and transfer forms for self-study at a higher level in the organization of the educational process. The growing every day, new knowledge and achievements of science and practice to be the study of the students can be processed through the formation of students' capacity for self-regulation of motivation and the specified activity in the system. Ensuring effective and productive work should be planned on the basis of pedagogy and complemented by innovative forms, methods and technologies. The teachers of higher educational institution should provide motivation for students and be a role model in question constant self-education.

Key words: self-study student's learning process, the control of knowledge.